

פרשת וארא | הרב אליעזר קשתיאל

משמעות עשרת המכות כהכנה לתורה

מחנות השמדה ומחנות כפייה

שבע מתוך עשרת המכות נמצאות בפרשת השבוע שלנו. עשרת המכות אינן רק על מנת להכאיב למצרים ולהפעיל עליהם לחץ שיוציאו את בני ישראל, מפני שלשם כך הקדוש ברוך הוא היה עושה מעשים קצרים ופשוטים במהירות ובחדות. המכות ירדו על מצרים בשביל לומר אמירה ולמסור מסר מסוים.

בתחילה, האמירה הזו מופנית כלפי המצרים, מצרים היא מדינה מתורבתת עם שלטון מסודר ומלכות מרשימה. יש בה אנשים חכמים, כוהנים וסופרים. היא אחת הממלכות החשובות והמרכזיות בעולם. בכל זאת, האומה הזו הגיעה לסיטואציה שהיא משעבדת עם שלם וגוזרת עליו גזירות קשות.

במכה הראשונה, מכת דם, היאור כולו הופך לדם. המכה הזו נותנת מראה מדויקת של המצרים כלפי עצמם. העם המצרי הפך את היאור לבית מטבחים, רבבות ילדים ותינוקות הושלכו ליאור¹:

"כל הבן הילוד היארה תשליכהו"

כל היאור הזה מלא בשפיכות דמים, הוא מחנה השמדה גדול. מכת דם היא תמונה מדויקת של מה שקרה, שהנהר כולו הפך לשפיכות דמים. כיצד אומה מתורבתת יכולה לשתות מים מהיאור, לכבס בו בגדים, לרחוץ בו ולהשתמש בו, כשהם רואים שבכל יום שוחטים בו ילדים?! במכת דם היאור מוכה שבע ימים, והמצרים מבינים את גודל העוולה שלהם. כיצד אפשר להמשיך בשגרת החיים על היאור? המצרים לא רואים שיש כאן מחנה השמדה? איזה מן אנושות זו? זו התרבות הגדולה, המדינה המהוללת, הדת החשובה, המדע המפותח האמנות המתקדמת של מצרים?

במכת צפרדע, מתוך אותו יאור פורצים צפרדעים הרודפות אחרי המצרים לכל מקום. הן מופיעות בבתים, בתנורים, באוכל, במיטות ובתוך המעי שלהם²:

"אֵלָא שְׁהִיָּה קוֹלָן שֶׁל צְפַרְדְּעִים קָשָׁה לָהֶם מִמִּכְתָּן, שְׁהִיָּו נִכְנְסוֹת בְּגוֹפָן וְצוּעְקוֹן בְּתוֹכוֹ, שְׁנֵאמַר: עַל דְּבַר הַצְּפַרְדְּעִים אֲשֶׁר שָׁם לְפָרְעָה, עַל דְּבוּר הַצְּפַרְדְּעִים."

רבבות הילדים שהוטלו ליאור צרחו. גם האימהות שלהם צעקו. מכת צפרדע מבהירה למצרים על ידי צעקות הצפרדעים שלא יכול להיות שהצעקות של הילדים לא ירדפו אחריהם, לא יכול להיות שמשליכים אנשים ממות וזה לא מפריע להם. לא יכול להיות שהצעקות לא מהדהדות למצרים בראש.

לאחר שהמצרים שומעים את הקול של הנרצחים, הם היו צריכים להתקומם כנגד העוול הזה. כיצד אפשר להתעלם מהקולות האלה? עם שלם משמיע המוני קולות שהיו צריכים לחיות עדיין, אבל המצרים ניהלו

¹ ספר שמות, פרק א', פסוק כ"ב.

² מדרש רבה, חומש שמות, סדר וארא, פרשה י', אות ו'.

חיים רגילים, חיי משפחה, חיי תרבות. מכת צפרדע מבהירה למצרים שלא יכול להיות שהקולות האלו לא הזיזו להם.

המצרים הקימו הרבה בתים והמון בניינים מפוארים שכולם עשויים מחמר ומעפר הארץ. הייתה במצרים תעשייה שלימה של לבנים, שכולה הייתה ניצול של מיליוני עובדים בכפייה במחנות עבודה. אלפי פועלים שהיו עבדים משועבדים בפרך חסרי זכויות שלא קיבלו אוכל ושתייה. כל הבתים שיש במצרים, כל העפר של הבתים של המצרים, הגיע מפני שהם מצצו את דמם של העבדים. לפי חז"ל, במכת כינים כל העפר של בתי המצרים הפכו לכינים. היה רחש בלתי סופי של כינים. המכה הזו מבהירה למצרים שלא הגיוני שבמדינה מתורבתת כמו שלהם יהיה ניצול נוראי של אנשים במחנות עבודה וזה לא יפריע להם.

איבוד צלם אנוש

במכת ערוב מעלה את השאלה האם המצרים נקראים בכלל חברה אנושית. אולי המצרים איבדו צלם אנוש והם בכלל חבורת אריות, זאבים, נחשים וחיות טרף. במכת ערוב מסתובבים חיות פרא בתוך הבתים של המצרים. אבל לארץ גושן החיות לא הגיעו³:

"וְשָׁמַתִּי פֶדֶת בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמֶּךָ לְמַחֵר יִהְיֶה הָאֵת הַזֶּה: וַיַּעַשׂ ה' כֵּן וַיָּבֵא עֶרֶב כְּבֹד בַּיּוֹם פָּרַעַה וּבֵית עֶבְדָּיו וּבְכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם תִּשְׁחַת הָאָרֶץ מִפְּנֵי הָעֶרֶב:"

החיות לא הסתובבו בארץ גושן מפני שבארץ גושן היו אנשים שלא איבדו את צלם האנוש שלהם, יש חלוקה ברורה בין שני העמים. המכה הזו מבהירה למצרים שהם כבר לא בני אדם.

אם המצרים לא בני אדם, אז אין להם מושגים של חיים אנושיים. אחד המושגים החשובים של בני אדם הוא בעלות וקניין. זכות הקניין היא הגורם לעולם המשפט והצדק, היא הגורם לעיקרון הבעלות. חברה אנושית השופכת דם איבדה את הזכות לדבר בשם משפט ובעלות, היא איבדה את זכות הקניין. מכת דבר היא מכת המקנה⁴:

"וַיַּעַשׂ ה' אֵת הַדָּבָר הַזֶּה מִמְּחֹרֵת וַיָּמַת כָּל מִקְנֵה מִצְרַיִם וּמִמְּקַנְהַ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא מָת אֶחָד:"

המצרים הם לא בני אדם. מות המקנה שלהם מסמל את מות זכות הקניין שלהם ומות זכות הבעלות שלהם. אין להם זכות קניין מפני שאין אצלם משפט ודין. המקנה של בני ישראל לא מת מפני שיש להם זכויות של חברה אנושית, זכות הקניין נשארה אצלם.

קבלת שם שמיים

כיצד חברה אנושית מסוגלת להגיע למקום הזה? הסיבה היא מפני שאין להם הכרה בשם שמיים⁵:

³ ספר שמות, פרק ח', פסוקים י"ט-כ'.

⁴ ספר שמות, פרק ט', פסוק ו'.

⁵ ספר שמות, פרק ט', פסוקים ח'-ט'.

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן קָחוּ לָכֶם מֵלֵא חֲפִינֵיכֶם פִּיחַ כִּבְשָׁן וְזָרְקוּ מִשָּׁה הַשָּׁמַיְמָה
לְעֵינֵי פְרַעֲזָה: וְהָיָה לְאַבְקָה עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם וְהָיָה עַל הָאָדָם וְעַל הַבְּהֵמָה לְשַׁחֵן פָּרַח
אֲבַעֲבַעַת בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם:"

במכת שחין, השמיים בארץ מצרים נעשים שחורים מהפיח שמשה זורק. הפיח מתפשט על כל שמי הארץ
כעין ערפל המכסה את השמיים.

למצרים אין ערכי קדושים ומוחלטים, אין להם יראת שמיים ואמת שמימית. כשאין עקרונות מובנים
ומבוססים הבאים מן השמיים, אז אנשי הרוח משתפים פעולה עם העוולה במקום למחות ולהתריע. מכת
שחין תוקפת תחילה את החרטומים⁶:

"וְלֹא יִכְלוּ הַחֲרָטְמִים לְעַמֵּד לִפְנֵי מֹשֶׁה מִפְּנֵי הַשָּׁחִין כִּי הָיָה הַשָּׁחִין בַּחֲרָטְמִים וּבְכָל
מִצְרַיִם:"

השחין היה בחרטומים לפני כל שאר ארץ מצרים. כל הסופרים, המדענים, הפילוסופים וכל אנשי הדעה
היודעים לדבר, ליצור ולהגות חוטפים את המכה ראשונים. כשאין שם שמיים מתברר שהכל רקוב. גם אם
מנסים להסתיר את הריקבון בפנים, בסוף הוא מתפרץ החוצה על ידי השחין הפורח בגופם. בגלל שהמצרים
מסתירים את השמיים, כל הריקבון שלהם יוצא החוצה. אין יראת אלוקים אצל המצרים.

מכת הברד מתאפיינת בדבר נוסף מלבד אבני הברד היורדות מהשמיים ושוברות את העצמות. פרעה מתלונן
על דבר נוסף מלבד הברד⁷:

"וַיִּשְׁלַח פְּרַעֲזָה וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם חֲטֹאתִי הִפְעַם ה' הַצְּדִיק וְאֲנִי וְעַמִּי
הַרְשָׁעִים: הִעֲתִירוּ אֵלַי ה' וְרַב מִהֵיטָקֹלֶת אֱלֹהִים וּבָרַד"

את פרעה מטריד קולות אלוקים ורק לאחר מכן מטריד אותו הברד. כשהברד יורד השמיים פונים ומדברים
אל הארץ בקולות, באש מן השמיים. רש"י אומר⁸:

"על השמים. לצד השמים. ומדרש אגדה, הגביהו הקדוש ברוך הוא למשה למעלה מן
השמים:"

למשה יש השגה בשמיים והוא יכול להגביה את ידו בעזרת הקדוש ברוך הוא מעל לשמיים. לעומת זאת,
פרעה ועמו לא מוכנים לשמוע את קולות אלוקים מן השמיים. הקולות האלו הם רמזים לקולות שנשמעו
במעמד הר סיני. כלומר, העם המצרי אומר שהוא לא רוצה שום קשר עם התורה. באותה מדינה שהוקם מדע
שלם ששם את התנ"ך לקלס, שכל התנ"ך נתון לביקורת האדם והאדם פירק את כל תוכנו האלוקי, הומצאו
גם מחנות השמדה ומחנות כפייה.

⁶ ספר שמות, פרק ט', פסוק י"א.

⁷ ספר שמות, פרק ט', פסוקים כ"ז-כ"ח.

⁸ רש"י, ספר שמות, פרק ט', פסוק כ"ב.

עשרת המכות הן מבוא לעשרת הדברות. עם ישראל צריך שני לוחות אבן שירדו מהשמיים ויגידו לנו כיצד לחיות. לוחות שיזכירו לנו מהו צלם אלוקים של האדם וכיצד נכון לנהל חיים. אנושות ללא תנ"ך חיה בחושך. בפרשה הבאה מופיעה מכת ארבה שהאפיון הראשון שלה הוא שלא יהיה אפשר לראות כלום⁹:

"וַיַּעַל הָאַרְבֶּה עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּנָּח בְּכָל גְבוּל מִצְרַיִם כְּבַד מְאֹד לְפָנָיו לֹא הָיָה בֶן אֲרֶבֶה כְּמַהוֹ וְאֶחָרָיו לֹא יִהְיֶה בֶן: וַיִּכַּס אֶת עֵינַי כָּל הָאָרֶץ וַתַּחֲשֹׁךְ הָאָרֶץ אֶת כָּל עֵשֶׂב הָאָרֶץ וְאֶת כָּל פְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר הוֹתִיר הַבְּרָד וְלֹא נֹתֵר כָּל יֵרֶק בְּעֵץ וּבְעֵשֶׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם:"

כשמכת ארבה מתחילה נופל חושך גדול על ארץ מצרים. המכה מסמלת עניין שכשיש חושך רוחני גדול, החברה האנושית 'הופכת' ללהקת ארבה גדולה. ישנן הרבה חיות ההולכות לשדה לאכול, אבל כל החיות משאירות אוכל לשאר החיות. הארבה שעולה על ארץ מצרים אוכל הכל בלי להשאיר שום דבר, לא נשאר ירק בעצים ובעשבים בכל ארץ מצרים. המצרים הם לא אנשים, הם מוצצים את הכל. הם עסוקים בלשוד, לגנוב, להרוס, לרצוח ולהשתמש בגופות- לנצל כל טיפה. זו ההתנהגות של להקת ארבה, לאכול את הכל.

כשאינן אור מהשמיים, אז יש חושך ואפלה¹⁰:

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה נָטֵה יָדְךָ עַל הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּמַּשׁ חֹשֶׁךְ:"

במכת חושך המצרים לא ראו אחד את השני¹¹:

"לֹא רָאוּ אִישׁ אֶת אָחִיו וְלֹא קָמוּ אִישׁ מִתַּחְתָּיו שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְלִכְל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָיָה אֹר בְּמוֹשְׁבֹתָם:"

אבל בני ישראל ראו אחד את השני. לבני ישראל יש קשר ישיר עם השמיים, לכן החושך לא חל עליהם. המכות מובילות אותנו לבירור לקראת מתן תורה ההולך ומתרחש. מיד לאחר מכת חושך הקדוש ברוך הוא נותן לנו את המצווה הראשונה¹²:

"הַחֲדִישׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֲדָשִׁים רֹאשׁוֹן הוּא לָכֶם לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה:"

המכות מובילות לתורה: לרצון לשמוע דבר ה' מהשמיים, להדרכה לסדר ולחוקים.

לאנושות ללא שמיים ולאנושות שהקימה מחנות השמדה וכפייה, אין מה לספר לדור הבא. הם לא יכולים להגיד לדור הבא שהם השמידו מיליונים רק מפני שהם רצו, והם לא יכולים להגיד שהם שעבדו אותם מפני שהם לא מצאו פתרון יותר סביר. לאנושות הזו אין זכות להוליד ילדים מפני שאין להם עקרונות עליהם הם יכולים לחנך את ילדיהם. במכת בכורות המצרים מאבדים את הזכות להוליד בנים. הקדוש ברוך הוא לוקח להם את הזכות לבן בכור.

⁹ ספר שמות, פרק י', פסוקים י"ד-ט"ו.

¹⁰ ספר שמות, פרק י', פסוק כ"א.

¹¹ ספר שמות, פרק י', פסוק כ"ג.

¹² ספר שמות, פרק י"ב, פסוק ב'.

ברגעים שהמצרים מאבדים את הזכות לגדל דור חדש, בני ישראל מקבלים את המצווה של חינוך לדור הבא¹³:

"וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּעֶבְרַת זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרָיִם:"

בפרשה הבאה נראה שיש טעם להוריד בנים לעולם. היום יש מדינות רבות המפסיקות להוליד ילדים מעצמם, מפני שאין להם שמיים, אין להם תורה ואין להם עקרונות. זה לא מגיפה, אלא זה מאזן ילודה שלילי הנובע מהבנה שאין להם מה למסור לבאים אחריהם.

עשרת המכות כהכנה לתורה

עשרת המכות הן הכנות לעשרת הדיברות. יש לעשרת הדיברות הרבה משמעויות, אבל התשתית של הכל היא שהתורה מגיעה מהשמיים.

לפי **מדרש אגדה**, חלק מאותם אבנים שירדו במכת ברד ויצאו ממקומם העליון היו אמורות ליפול בארץ, אך הם נעצרו באוויר מפני שמשה התפלל שהברד יעצר. האבנים האלו נשארו תלויות בשמיים. חלק מאותם אבנים נפלו כאשר יהושע נלחם עם מלכי כנען¹⁴. חלק נוסף מהאבנים ירדו בעתיד במלחמת גוג ומגוג. יחזקאל הנביא אומר¹⁵:

"וְנִשְׁפַּטְתִּי אֹתוֹ בְּדָבָר וּבְדָם וְגִשְׁם שׁוֹטֵף וְאֲבָנֵי אֲלֻגָּבִישׁ אֲשֶׁר וְגַפְרִית אֲמַטִּיר עָלָיו וְעַל

אֲגַפְיוֹ וְעַל עַמִּים רַבִּים אֲשֶׁר אֵתוֹ:"

הקרב על הזהות האנושית נמשך מהמכות על מצרים, למאבק על כיבוש ארץ ישראל ועד מלחמת התרבות של גוג ומגוג. התורף של המלחמה הזו היא השאלה האם אבנים יכולות ליפול מן השמיים. הבניין של עם ישראל בנוי על שתי אבנים שמשה הוריד לנו מן השמיים.

יש לנו קול. אנו חיים מהקול של הקדוש ברוך הוא¹⁶:

"קול ה' בפֶּתַח קול ה' בְּחִדְרָה:"

כשפרעה מבקש להפסיק עם קולות ה' והברד, התורה כותבת את המילה 'קלת' ללא האותיות ו'. בקול יש סולמות שונים. המילה 'סלם' ללא האות ו' היא גימטרייה של המילה 'סיני'. הקול שלנו הוא התורה שקיבלנו בהר סיני, הסולם שלנו למעלה.

פרעה רואה שלאחר שהוא ביקש ממשה הברד פסק. הוא לא רוצה את המטר הזה היורד מהשמיים, הוא לא רוצה את דברי משה ואת דבר ה'. משה אומר שהמטר הזה הוא העדות לחיים בעולם. רש"י אומר¹⁷ על הפסוק בשירת האזינו:

¹³ ספר שמות, פרק י"ג, פסוק ח'.

¹⁴ ספר יהושע, פרק י', פסוק י"א.

¹⁵ ספר יחזקאל, פרק ל"ח, פסוק כ"ב.

¹⁶ ספר תהילים, פרק כ"ט, פסוק ד'.

¹⁷ ספר דברים, פרק ל"ב, פסוק ב'.

כל הזכויות שמורות

קוראים נבון - הוצאה לאור | ספרי הרב אליעזר קשת'אל |
ליצירת קשר – 0523907515 | navon.books@gmail.com | www.korim-navon.co.il

"יערוף כמטר לקחי. זו היא העדות, שתעידו שאני אומר בפניכם תורה שנתתי לישראל

שהיא חיים לעולם, כמטר הזה שהוא חיים לעולם כאשר יערפו השמים טל ומטר:"

דברי תורה מגדלים את הלומדים אותם. רואים במציאות שאדם עם עקרונות של תורה הערכים שלו יותר גבוהים.

מתוך הבירור הנוקב של עשרת המכות, בני ישראל מקבלים את עשרת הדברות. כשמקבלים את עשרת הדיברות מבינים שהעולם נברא בעשר מאמרות. מאחורי העולם יש אמירה ברורה. דבר ה' מופיע בעולם ואנו צריכים ללכת על פיו. לאחר עשרת המכות התורה תחל להיאמר לעם ישראל, הם יקבלו עוד מצוות ועוד תורה. מכאן כל סעיפי התורה יחלו להתפתח.